

**ПЪРВИЧНА ВАЛИДАЦИЯ НА РЕВИЗИРАНА ВЕРСИЯ НА ВЪПРОСНИК
ЗА ТРУДНОСТИТЕ ПРИ ВЗЕМАНЕ НА КАРИЕРНО РЕШЕНИЕ**

Ивайло Цанов

Извадката на изследването се състои от 248 ученици в Гимназията с преподаване на чужди езици – гр. Плевен (N = 248), от които 90 (36.3 %) са момчета и 108 (43.5 %) са момичета 50 (20.2%) анкетираните лица не са посочили пол. Учениците са на средна възраст 16 години (SD = 0,76; Range = 15-17). По-голямото относително тегло на жените в извадката е отчасти резултат от метода на извадката и на относително голямото тегло на лица, пожелали да не отбележат нито един от посочените отговори на въпроса за пол.

Таблица 1. Брой изследвани лица и процентни съотношения по пол, възраст и тип училище

Характеристики на извадката	Брой изследвани лица	процент
Пол		
Момичета	90	36,3
Момчета	108	43,5
Не са посочили	50	20,2
Възраст		
15 г.	57	23
16 г.	102	41,2
17 г.	89	35,8

Ревизирият въпросникът за трудностите при взимане на кариерно решение (CDDQr) съдържа 34 айтема, от които 32 са разпределени в три дименсии и десет подскали, а айтеми 7 и 12 са за валидизация. Учениците бяха помолени да оценят всяко твърдение по ниво, зададено във въпросника (например: „Трудно ми е да взема решение за кариера, защото не знам кои фактори да взема под внимание“) използвайки 9-степенна Ликертова скала.

Оригиналът въпросник съдържа 44 въпроса и има за цел да оцени трудностите за взимане на решение за професия в три подскали липса на готовност, липсата на информация и противоречива информация във връзка с взимането на решения. Общият резултат за трудностите може да бъде получен чрез сумиране на резултати за всички

This paper presents the course of the study and descriptive statistics for probation training methodology to deal with factors have a negative influence on career choice among adolescents. Describe the main factors have a negative influence by the author according to a primary study with a revised questionnaire to assess the difficulties of choosing a profession.

професионални области. Gati, Krausz и Osipow[6] тестват първоначалната конструкция и едновременно валидността, като установяват задоволителността на оценените на използвания клъстерен анализ.

Gati и Saka [9] намаляват твърденията във въпросника от 44 до 34 и ги адаптират на ниво достъпно за използване от гимназисти. Тези промени се основават на резултатите от анализите на твърденията, в които се смесват силно корелирани твърдения.

За събирането на данни е използван ревизиран въпросник за трудностите при взимане на решение за избора на кариера (CDDQr) Gati, Krausz, и Osipow[6]. Въпросникът се състои от 34 айтема, изследващ трудностите при взимане на решения по отношение на кариерата. Те се оценяват по девет бална Ликертова скала (1 – не се отнася за мен; 9 – напълно се отнася за мен). Елементите се класифицират в три категории:

- 1) липса на готовност;
- 2) липсата на информация;
- 3) противоречива информация;

Първото измерение включва три под категории трудности, с които може да се сблъска младият човек преди да вземе решение при избора на кариера:

- а) липсата на мотивация да се включат в избора на кариера и взимане на решения;
- б) общата нерешителност;
- в) дисфункционални вярвания.

Останалите две измерения включват трудности, които могат да възникнат по време на самия процес на взимане на решение.

Липсата на информация включва:

- а) липсата на информация за процеса на взимане на решение;
- б) липса на информация за себе си или недостатъчно себепознаване;
- в) липса на информация за професиите и изискванията за тях;
- г) липсата на информация за начините за получаване на информация;

С други думи липса на достъп до услугите на професионални консултанти, липса на достъп до информация за конкретиката на дадена професия.

Последната дименсия е противоречива информацията и включва следното затруднение в подкатегории:

- а) ненадеждна информация;
- б) вътрешни конфликти;
- в) външни конфликти.

Скалата за липса на готовност включва 10 твърдения, липсата на информация включва 12 твърдения, а противоречивата информация включва 10 твърдения.

Авторите на методиката съобщават за нива на надеждност за теста в рамките от ,63 до ,95. Като коефициента на надеждност за целия въпросник е ,94, съответно за скалата липса на информация е ,95, а за скалата противоречива информация ,89, но за скалата липса на готовност е ,63. Редица други автори съобщават за подобни резултати Albion и Fogarty [1].

При настоящото изследване нивата на надеждност на въпросника са в границите от ,65 до ,90. Като коефициента Алфа на Кронбах за целият

въпросник е ,88. Очаквано стойностите за скалата липса на готовност е най-ниска ,65, което е в рамките на допустимото за този инструмент. При детайлно разглеждане на под скалите, то степента на надеждност е съответно:

- липса на мотивация за взимане на решение ,71,
- обща нерешителност
- дисфункционални вярвания ,58.

Коефициентът Алфа на Кронбах за втората скала липса на информация е ,90. Съответно за подскалите надеждността е в рамките от ,52 до ,86.

- липсата на информация за процеса на взимане на решение ,83
- липса на информация за себе си или недостатъчно себепознаване ,86
- липса на информация за професиите и изискванията за тях ,74
- липсата на информация за начините за получаване на информация ,52

В последваната скала на въпросника противоречива информация коефициента на надеждност е ,85.

Подскалите са с нива на надеждност в рамките от ,72 до ,78:

- ненадеждна информация ,72
- вътрешни конфликти ,76
- външни конфликти ,78

В четодиката са заложили и айтеми за валидизация на теста. Това са въпроси с номера 7 и 12. В настоящото изследване стойността на 7-ми айтем е 5,15 за валидизация трябва да е с висока стойност от 4. За въпрос 12 стойността е 3,37 при горна граница от 5.

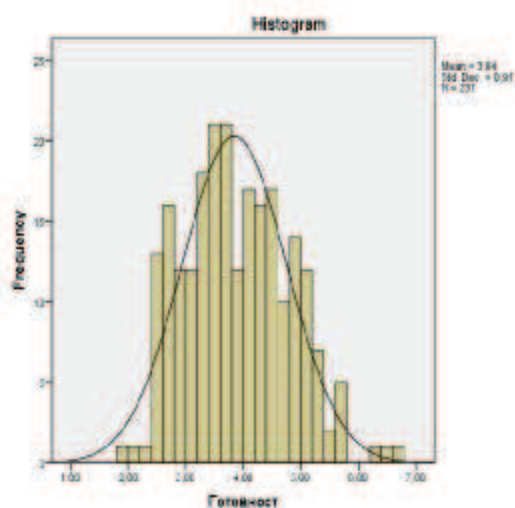
Таблица 2. Описателни данни и нива на надеждност за въпросника за трудности при избор на кариера

Скала	Медиана	Стандартно отклонение	Алфа на Кронбах	Медиана*	Стандартно отклонение*	Алфа на Кронбах*	Медиана**	Стандартно отклонение**	Алфа на Кронбах**
CDDQг	3,47	0,81	,88	4,61	,73	,95	3,60	1,32	,95
липса на готовност	3,84	0,91	,65	4,50	,71	,79	4,16	1,02	,63
липсата на мотивация	3,4	1,43	,71	4,08	0,98	,74	2,72	1,52	,53
общата нерешителност	4,01	1,46	,75	4,68	,93	,70	4,52	1,73	,69
дисфункционални вярвания	4,06	1,36	,58	4,75	,94	,81	5,11	1,57	,40
липсата на информация	3,42	1,16	,90	4,60	,81	,91	3,60	1,78	,95
за процеса на взимане на решение	3,54	1,42	,83	4,90	,83	,74	3,63	2,08	,86
за себе си или недостатъчно себепознаване	3,49	1,49	,86	4,46	,88	,76	3,51	1,88	,91
за професиите и изискванията за тях	3,55	1,36	,74	4,58	,94	,65	3,96	2,15	,88
за начините за получаване на информация	3,05	1,31	,52	4,45	,97	,71	3,22	1,87	,66
противоречива информация	3,77	0,56	,85	4,70	,88	,87	3,27	1,45	,89
ненадеждна информация	3,29	1,25	,72	4,60	,89	65	3,34	1,72	,79
вътрешни конфликти	3,34	1,25	,76	4,63	1,05	,77	3,57	1,59	,75
външни конфликти	2,97	,45	,78	4,90	1,06	,64	2,64	1,90	,88

*данните са от повторното тестиране през 2014 година.

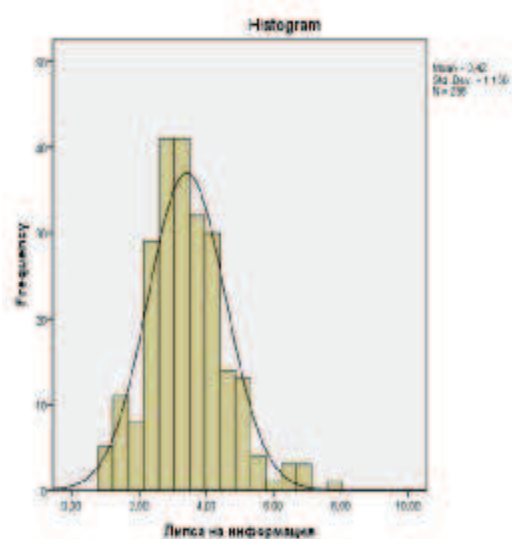
**данните са от извадка използвана от Гати, Краузс и Осипол, използвана за валидизация на въпросник за трудностите при взимане на решение за избора на кариера (CDDQ).

Хистограмата на разпределението по скала Липса на готовност със средна стойност 3,84 и стандартно отклонение 0,91 е представена на фигура 1. Мерките за асиметрия (,313) и ексцес (-,339) показват, че разпределението е близко до нормалното, по-ниска и широка крива от нормалната.

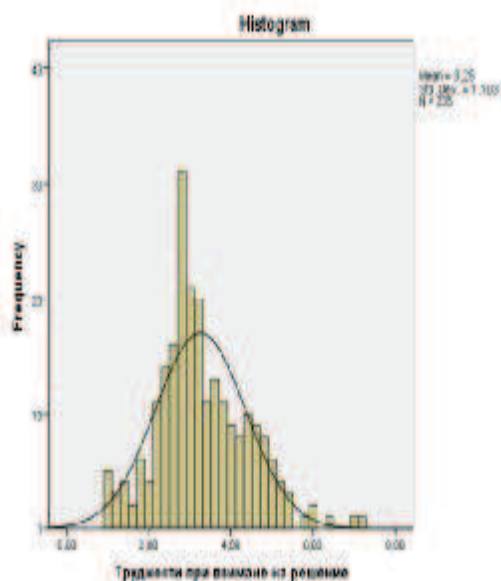
Фиг. 1. Хистограма на разпределението по скала Липса на готовност

Хистограмата на разпределението по скала Липса на информация със средна стойност 3,42 и стандартно отклонение 1,156 е представена на фигура 2. Мерките за асиметрия (,598) и ексцес (1,094) показват, че разпределението е близко до нормалното, с тенденция на превес на ниските стойности по-висока и по-тясна крива от нормалната.

Фиг. 2. Хистограма на разпределението по скала Липса на информация

Хистограмата на разпределението на скала Трудности при взимане на решения със средна стойност 3,77 и стандартно отклонение 0,56 е представена на фигура 3. Мерките за асиметрия (,539) и ексцес (,562) показват, че разпределението се доближава до нормалната крива, с тенденция към превес на ниските стойности и по-висока и крива и изтеглено дясно рамо от нормалната.

Фиг. 3. Хистограма на разпределението по скала Трудности при взимане на решения

Таблица 3. Корелационни връзки между скалите Липса на готовност, Липса на информация и Трудности при взимане на решение

Скали	Готовност	Липса на информация	Трудности при взимане на решение
Липса на готовност		,339**	
Липса на информация	,339**		,509
Трудности при взимане на решение		,509	

** Корелационната значима е на ниво 0.01
Забележка: В таблицата не са отбелязани факторни тегла с абсолютни стойности, по-малки от .32

На база данните от таблица 3 установяваме съществуването на умерена корелация между Липса на информация и Трудности при взимане на решение. А също така и слаба корелация между липса на информация и готовността.

От тези резултати може да се направят заключения за липса на достъп до информация или липса на мотивация за търсене на такава. Информираността е важен фактор, който влияе върху резултатността на личността. Младешките от днешното поколение не страдат от липса на достъп до информация на фона на информационните техно-

логии и интернет. Точно обратното, младежите са запознати с особеностите на днешния живот, но се изпуска един важен момент, а именно каква специалност да избере за висше образование и в последствие професия. Въпреки че съществуват множество възможности за информиране за образование и професии, липсват съществените истини за образованието и реализацията след това. Трудно се открива същността на дадена професия и нейната специфика, изискванията за нея, приложимостта ѝ и как младият човек да потърси път към нея. Още повече, избирането на конкретно образование изисква информираност, което е трудност пред младите хора. И въпреки че съществуват справочници и коментари във виртуалното пространство, младите хора предпочитат да се осланят на личния опит, на препоръките от близки и приятели. Информацията, която се дава не е достатъчна да убеди личността да избере специалността или професията, не е конкретна и изчерпателна, не е убедителна. Трудностите не са малко, имайки предвид, че юношите знаят как да намират информация. Именно тук е важната роля на професионалния консултант: да посочва къде и как да се намира информацията, необходима за младежта.

Трудностите не се изразяват само в достъпа на информация, но и в готовността да се направи избор за образование или професия. Готовността може да се опише, на фона на развитието на юношите, като способност, базирана на информираност и мотивация, да се направи промяна или избор за такава. Тук отново стигаме до общата пресечна точка информираността. Готовността е важна крачка в развитието на младия човек, която променя неговия светоглед и способности да взима решения и да рискува. Възможностите, които стоят пред младите хора не са малко, в същото време са ограничени от гледна точка на разнообразие и реализация. Младите хора гледат на образованието като на старт към мечтана кариера, като възможност да променят нещо в пътя си към професионалното си реализиране. Професионалното реализиране за тях е награда за техните успехи, основани на личната мотивация. Ето затова младежта има редица трудности при избор на образование и професия.

Готовността не е само мотивираност, а и способност за оценка на рисковете и наличната информация. Младите хора оценяват своите възможности, но трудно могат да получат информация за избора си. За това професионалните консултанти трябва да насочват и помагат на юношите да направят най-добрия за тях избор, който да не е

само подтик за кариера, а избор основан на информация и готовност за промяна на личните планове.

Юношите могат да приемат и оценяват правилно света около тях и да знаят как да намерят информацията. Но трудността е, че самата информация е недостатъчна за описване на специалност за образование или професия. Проблемът не е само в достъпа, а и в качеството на информация. Именно качеството на информация гарантира успеха на готовността и избора, който младите ще направят.

Използвана литература

1. **Albion, M. J. & Fogarty, G. J.** Factors influencing career decision making in adolescents and adult. *Journal of Career Assessment*, 2002, 10, 91–126.
2. **Gati, I. & Saka, N.** Career-related decision-making difficulties of high-school students. *Journal of Counseling and Development*, 2001, 79 (3), 331–340.
3. **Gati, I., Amir T. & Landman, S.** Career counsellors' perceptions of the severity of career decision-making difficulties. *British Journal of Guidance & Counselling*, 2010, 38(4), 393–408.
4. **Gati, I., Gadassi, R. & Mashiah-Cohen, R.** Career Decision-Making Profiles vs. Career Decision-Making Styles: Convergent and incremental validity. *Journal of Vocational Behavior*, 2012, 81, 2–16.
5. **Gati, I., Gadassi, R. & Mashiah-Cohen, R.** Career Decision-Making Profiles vs. Styles: Convergent and incremental validity. *Journal of Vocational Behavior*, 2012, 81, 2–16.
6. **Gati, I., Krausz, M. & Osipow, S.H.** A taxonomy of difficulties in career decision making. *Journal of Counseling Psychology*, 1996, 43, 510–526.
7. **Gati, I., Landman, S., Davidovitch, S., Asulin-Peretz, L. & Gadassi, R.** From career decision-making styles to career decision-making profiles: A multidimensional approach. *Journal of Vocational Behavior*, 2010, 76, 277–291.
8. **Saka, N., Gati, I. & Kelly, K. R.** Emotional and personality-related aspects of career decision-making difficulties. *Journal of Career Assessment* 2008, 16, 403–424.

За контакти:

ас. Ивайло Д. Цанов
ВСУ „Черноризец Храбър“, Варна, България
ivaylotsanov@gmail.com